

Dr. Sente Zoltán

**Kormányforma és parlamentáris kormányzás a XIX.
századi európai és a dualizmus kori magyar
közjogban**

Doktori tézisek

Budapest, 2010.

I. A doktori értekezés tudományos céljai és módszerei

Jóllehet a dualizmus kori Magyarország története igen alaposan feldolgozott korszaka a magyar történelemnek, és igazán nem lehet azt mondani, hogy ennek során nem fordítottak volna elég figyelmet a közjogi kérdésekre, mégis, az Osztrák-Magyar Monarchia magyar felének kormányzati rendszere viszonylag kisebb érdeklődést váltott ki a korszakkal foglalkozók körében. „Közjogi” kérdéseken, akárcsak a korabeli politikusok mindenekelőtt az Ausztriával való államjogi kapcsolatot értették, és inkább ennek értékelése körül alakultak ki értelmezési, sőt alkalmanként történetfilozófiai viták. A kormányforma tekintetében azonban, a legtöbb korabeli és későbbi szerző átvette a korszak sokáig általánosnak számító felfogását, parlamentárisként jellemezve azt. Igaz, gyakorlatilag a kezdetektől voltak olyanok, akik megkérdőjelezték ezt a minősítést, sőt az 1905–1906. évi hosszú kormányválság kiterjedt parlamentarizmus-vitára is alkalmat adott a hazai politikai és tudományos közéletben. Ennek ellenére, s dacára annak is, hogy a későbbiekben is mindig voltak, akik kétségbe vonták, hogy Magyarországon 1867 és 1918 között valóban kialakult volna hazánkban a parlamentáris kormányzás, a korábbi általános felfogás vált uralkodóvá, amely ma már szinte történeti kánonná erősödve nem is igényel igazolást, jóllehet egy egész történeti korszak kormányzati rendszerének összefoglaló minősítésére vonatkozik.

Ebben a munkában lényegében véve a hazai kormányzati rendszer közjogi szabályozásának és gyakorlati működésének megítéléséhez egy új módszert javaslok. Ennek az a lényege, hogy egyrészt a rendkívül sokféle, gyakran véletlenszerű és következtelen egyéni, valamint a parlamentarizmus valamilyen modern konstrukcióján vagy más értékeken alapuló normatív fogalomalkotás helyett a dualizmus kori Magyarország kormányformáját, illetve annak elemeit és működését a korabeli európai parlamentarizmus valóságos ismérvei, kategóriái szerint értékeljük. Ez minden bizonytalansága (hiszen mégis csak bonyolult jelenségek és folyamatok generalizálásáról van szó) ellenére mindenki számára ellenőrizhető és megismerhető viszonyítási pontot jelenthet a kérdésre vonatkozó elemzések számára, illetve meghatározza az arról szóló viták közös térréumát, illetve ésszerű korlátait.

Ezért munkám első részében áttekintem a dualizmus korszakával párhuzamosnak tekintett „hosszú” XIX. század európai parlamentarizmus-modelljeit, azok legfontosabb intézményi és működési jellemzőit.

Majd ezek alapján, illetve, ha úgy tetszik, a korabeli európai standardok szerint, azokhoz viszonyítva elemzem az 1867 és 1918 közötti magyar kormányzati rendszert, valamint annak koronkénti megítélését.

A doktori munka tárgya tehát egyrészt a XIX. századi európai parlamentarizmus fejlődése, illetve egyes főbb modelljei legfontosabb jellemzőinek bemutatása és azonosítása, illetve tudományos fogalmának meghatározása. Másrészt ugyanezen elemzés elvégzése a dualizmus kori Magyarország kormányzati rendszerét illetően is, megvizsgálva a kormányzás legfontosabb intézményeinek kialakulását és működési sajátosságait.

A doktori munka bizonyos értelemben az elméletalkotás és annak alkalmazásának kettőssége szerint épül fel: egyrészt megkísérli pontosan meghatározni, hogy a dualista monarchia történelmi korszakában melyek voltak a parlamentarizmus fogalmi és elvi alapjai, majd ennek alapján értékeli az 1867 és 1918 közötti magyar kormányformát.

II. A doktori értekezés főbb tartalmi elemei

Az értekezés első része a parlamentarizmus történeti gyökereit tárja fel. A parlamentáris kormányzás Angliában alakult ki, és hosszú évtizedekig egyedül Nagy-Britanniát kormányozták ilyen módon. A korai angol kabinetrendszer elvei és feltételei azért fontosak, hogy ehhez mint a parlamentarizmus archetípusához hasonlíthassuk majd a korabeli Európa más államainak kormányzati rendszereit. „Korai” időszak alatt a kabinetkormányzás kialakulásától az 1832. évi választójogi reformig terjedő periódust értem, miután, ezt követően új, érett szakaszába lépett az angol parlamentarizmus, ami bizonyos intézményi változásokban is testet öltött.

Az biztos, hogy a kormány parlamenttel szembeni politikai felelősségének elve nélkülözhetetlen része volt az eredeti angol parlamentarizmusnak, hiszen éppen attól kezdve tekintették parlamentárisnak az angol kormányformát, amikor ez az elv bevett része lett az

alkotmánynak, illetve a politikai rendszernek. Igaz viszont, hogy a politikai felelősség a westminsteri kabinetrendszernek csak egyik, bár talán a legfontosabb jellemzője volt és maradt. Az angol közjogi felfogásban a kabinetrendszer, illetve a parlamentarizmus valójában bizonyos alapelvek és konvenciók összességét jelenti, amelyek között ugyan kitüntetett jelentősége van a kormány politikai felelősségének, ám emellett több más princípiumot is hasonlóan fontosnak tartottak. Ugyanakkor, a későbbi kontinentális rendszerek együttesen tulajdonképpen az angol minta valamennyi más elemét saját(os) intézményekkel illetve karakterjegyekkel helyettesítették, ám a végrehajtó hatalom politikai felelősségének elve – igaz, annak is többféle formájában – mindegyik európai parlamentáris rendszerben megtalálható volt, sőt az vált a parlamentarizmus legfőbb ismérvévé. A miniszteri felelősség elvét ugyan nem foglalták törvénybe, ám alkotmányos konvencióként az 1780-as évektől bevett és állandó jellemzője volt az angol alkotmányos rendszernek. Bár az angol alkotmányos gyakorlat elismerte az egyéni miniszteri felelősséget is, a végrehajtó hatalom parlamenti felelőssége alapvetően kollektív jellegű volt, ami azt jelentette, hogy az egész kabinetnek távoznia kellett, ha elveszítette a parlament többségének bizalmát. A kabinet tagjai együttesen és egyenként is felelősek voltak egymás tetteiért. A parlamentáris kormányzás kifejlődésének e korai szakaszában még nem szilárdult meg teljesen a miniszterelnök kiemelkedő alkotmányos pozíciójának elve és gyakorlata, mindenesetre már volt rá precedens, ami a következő évtizedekben erősödött alkotmányos konvencióvá. A kabinet szerepének megerősödésével párhuzamosan a korai parlamentáris kormányzás sajátossága volt az uralkodó tényleges hatalmának csökkenése, különösen a Hannover-ház trónra lépését követően.

Az értekezés ezt követően bemutatja azt a folyamatot, ahogy a parlamentarizmus eszméje – kezdetben az angol minta alapján – elterjedt Európában. A dolgozatban kimutatom, hogy a parlamentáris kormányformáról való gondolkodásnak milyen fő változatai voltak, elsősorban Angliában, Franciaországban és Németországban. Ennek során különösen figyelemre méltó, hogy amíg számos európai államot a legfejlettebbnek tekintett brit minta követése jellemezte, addig néhány más országban – különösen Franciaországban – a sajátos (helyi) közjogi-politikai rendszer modernizációs kísérleteihez igyekeztek felhasználni egyes elemeit.

Annak érdekében, hogy a parlamentarizmus térhódítása jobban megérthető legyen, vázaltszerű áttekintést adok azokról a kormányformákról is, amelyek nem parlamentáris irányba fejlődtek, hanem alkotmányos monarchiák maradtak vagy ezzé váltak, illetőleg amelyek – mint a cári Oroszország vagy az Oszmán Birodalom – despotikus kormányzatúak

maradtak. Végül a legfontosabb ún. félpármentáris rendszereket, illetve a sikertelen parlamentarizálódási kísérleteket – mindenekelőtt Németország kormányformáját – is bemutatom.

Végül a klasszikus angol, illetve a szárazföldi európai parlamentarizmus jellemzésére kerül sor, külön is elemezve azt, hogy a belga, a holland, a skandináv, az olasz és a francia fejlődés miben tért el az eredeti mintától, illetve egymástól. Az elemzés alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a kontinentális fejlődés több intézményi megoldása, illetve kialakult szokása eltért az eredeti angol kabinetrendszerétől: így a többpárti parlamenti váltógazdaságot, illetve a diffúz pártrendszert illetően, vagy azzal kapcsolatban, hogy a kormány bukása nem eredményezte feltétlenül a parlament feloszlatását, s hogy számos egyéb lényeges kérdésben (mint pl. a bizalmi elv érvényesítésének módjában) több különleges konstrukció vagy szokásrendszer is kialakult.

Mindezek eredményeit foglalja össze a „hosszú XIX. század” parlamentarizmusfogalmának meghatározása, illetve legfontosabb intézményeinek azonosítása, amelyek a dualizmus kori Magyarország kormányformájának megítéléséhez a mércét jelentik.

A doktori értekezés második része a dualizmus kori magyar kormányzati rendszert vizsgálja. Ennek során elemzésre kerülnek a kormányzás mindazon lényeges elemei, amelyek a kormányforma természete szempontjából jelentőséggel bírnak.

Ilyen, a magyar kormányformát jelentős mértékben befolyásoló tényező volt a kiegyezés alkotmányjogi rendszere, illetve ezen belül, Ausztria és Magyarország közjogi viszonya. Ennek csomópontjai – Magyarország belső önállóságának alkotmányos biztosítása, a közös, valamint a közösen intézendő ügyek körülhatárolása, illetve közjogi jellege – ugyan nem determinálták az ország kormányzati rendszerét, ám arra – amint később kiderült – nagy befolyással voltak. A közös, dualista monarchia közjogi elrendezése mindenesetre biztosította az ország „belkormányzatának” önállóságát, sőt egy későbbi parlamentáris fejlődés számára kedvező körülményeket biztosított.

A végrehajtó hatalom és kormányforma a XIX. századi magyar közjogi felfogásának bemutatása azt igazolja, hogy a korabeli magyar közjogtudomány parlamentarizmus-fogalma gyakorlatilag egybeesett a korabeli európai felfogással, mely a parlamentáris kormányzás legfontosabb ismervét a kormány parlament előtti politikai felelősségében látta.

A kormányzati rendszerre nagy hatással volt a király jogállása is. A doktori értekezés előbb bemutatja az uralkodó jogállását a történeti magyar közjogban, s ehhez – elsősorban is az 1848-as jogalkotáshoz – képest vizsgálja annak kiegyezés utáni változásait. Az elemzés nagy gondot fordít a formális jogkörök tényleges gyakorlásának, érvényesülésének bemutatására is. Mindezek után arra az eredményre jut, hogy bár az uralkodói jogállás formálisan megfelelt a korabeli európai parlamentáris rendszerekben megszokott standardoknak, ám lényeges eltérést jelentett, hogy Magyarországon a király legfőbb hadúri, parlament-felosztási, kormány-kinevezési, illetve ún. előszentesítési jogainak tényleges gyakorlásán keresztül sokkal nagyobb hatalmat gyakorolt, mint az államfő a nyugati típusú parlamentáris rendszerekben. E hatalomgyakorlás ráadásul azon tényezők korlátozását is jelentette egyben, amelyek korábban a műben a XIX. századi „tisza” parlamentarizmus ismérveiként kerültek azonosításra.

A kormány és a miniszterek jogállásának, valamint a kormány megalakításának és összetételének vizsgálatán keresztül a doktori értekezés azzal foglalkozik, hogy a dualizmus kormányzati rendszerében a parlamentarizmus egyes alapelvei hogyan, milyen formában, illetve milyen mértékben érvényesültek.

A miniszteri felelősség elvét, illetve az elv gyakorlati érvényesülését a miniszteri ellenjegyzés, a miniszterek jogi, illetve a kormány jogi és politikai felelősségének elemzésén keresztül vizsgálom. Az 1867 és 1918 közötti korszak gyakorlatában a doktori értekezés szisztematikusan vizsgálja a felelősség érvényesítésének lehetséges módjait, így a kormányfő kinevezésének, illetve a kormány megalakulásának eseteit, különös tekintettel a kormány bemutatkozása után esetenként tartott (beiktatási vagy investitúra-) szavazásokat, a bizalmi szavazáshoz hasonló parlamenti aktusokat, valamint a miniszterelnökök lemondásának indokait. A dolgozat áttekinti a parlamenti budget-jogból eredő lehetőségeket is, amelyek révén az Országgyűlés ellenőrzés alatt tarthatta a kormány működését.

Az elemzés arra az eredményre vezet, hogy a kiegyezés utáni magyar közjog intézményeit illetően többé-kevésbé megfelelt a korabeli parlamentáris kormányformák jellemzőinek, ám gyakorlati működésük – a kormány politikai felelősségének érvényesíthetősége szempontjából – felemás volt, vagyis az elméletileg az e célra alkalmas intézmények, eljárások és szokások a valóságban csak esetenként, rendszertelenül működtek, s nem hozták létre a bizalmi elv érvényesítésének bevett rendszerét, illetve szokását.

Még kevésbé volt parlamentáris a közös miniszterek, valamint a horvát bán felelőssége, ahogy azt a dolgozat bemutatja.

A doktori értekezés ezt követően a dualizmus kori választójoggal, illetve választási rendszerrel foglalkozik, illetve bemutatja a korszak parlamenti választásainak fő jellemzőit, illetve tendenciáit is, mint amely szempontok ugyancsak befolyásolhatják a parlamentáris kormányzás kifejlődését.

Ezt követi a törvényhozó hatalom, illetve az Országgyűlés működésének vizsgálata. Álláspontom szerint a korabeli magyar politikai rendszer parlament-központú volt, az Országgyűlés többpárti alapon működő, modernnek tekinthető törvényhozó szerv volt, a parlamentarizmusra jellemző eljárási-működési formákkal. Az uralkodói hatalom azonban a törvényhozás számára is áthághatatlan korlátokat jelentett, s a parlament csak esetenként volt képes többségi akaratának érvényesítésére azokban az esetekben, amelyekben az szembekerült a közös Monarchia érdekeivel.

A pártrendszer jellemzésekor megvizsgálom a közjogi pártstruktúra hatásait, illetve az annak meghaladására tett kísérleteket. A doktori értekezésben úgy találom, hogy a magyar pártstruktúrának a 48-asok és a 67-esek közjogi szembenállása ugyan fontos, meghatározó sajátossága volt, ám emellett egyéb szerveződési elvek is szerepet játszottak. A dualizmus pártstruktúráját a doktori értekezés olyan hegemon pártrendszernek tartja, amely külső korlátjai – a dualista Monarchia birodalmi érdekei, illetve az azokat védő uralkodói hatalom – miatt nem volt képes a tiszta többségi viszonyok valós érvényesítésére.

A doktori értekezés III. része a dualizmus kormányformájának történeti, illetve közjogtudományi megítélését vizsgálja a különböző történeti korszakokban. A legrészletesebben természetesen a dualizmus kori felfogásokat, irányzatokat mutatom be, beleértve a politikai közvéleményben uralkodó nézeteket, amelyek kezdetben csak kevésbé kérdőjelezték meg a kormányforma parlamentáris jellegét, később azonban, az 1905-1906. évi kormányválságok nyomán valóságos parlamentarizmus-vita alakult ki Magyarországon.

A doktori munka természetesen nem a dualizmus történeti felfogásait, eredményeit kívánja bemutatni, hanem csak a korszak kormányzati rendszerére vonatkozó nézetekre terjed ki. E tekintetben azonban nemcsak a kortársi, hanem a két világháború közötti, az 1945 utáni, valamint a rendszerváltás óta megjelent főbb történeti és közjogi álláspontok összegzését kísérli meg.

A doktori értekezés a dualizmus kori magyar kormányzati rendszerre vonatkozó legfontosabb következtetéseit egy zárófejezetben összegeztem.

III. A doktori értekezés új tudományos eredményei

A doktori értekezés átfogó képet nyújt az európai parlamentarizmus kialakulásáról, az angol, valamint később – előbb hangsúlyosabban, majd kevésbé az angol mintát követő – a kontinentális Európa más országainak parlamentáris fejlődéséről, kimutatva ezek legfontosabb okait és intézményi jellemzőit. Bemutatja az ettől eltérő fejlődési utakat, vagyis az alkotmányos monarchiák és a despotikus kelet-európai birodalmak kormányformáit, valamint az ún. „félparlamentáris” rendszereket és a sikertelen parlamentarizálódás legfontosabb példáit.

Meghatározza a XIX. századi parlamentarizmus tudományos fogalmát és fogalmi ismérveit azzal, hogy annak egyes intézményi és működési jellemzői már a vizsgált korszakban is részben módosultak a parlamentáris fejlődés korai, majd későbbi, kifejtettebb periódusai között.

Az értekezés a parlamentáris kormányzás konceptualizációjának keretei között megvizsgálja, hogy vajon releváns különbség lehet-e a parlamentarizmus

- történeti és modern,
- közjogi és politikai, valamint
- deskriptív és normatív fogalmai között,

vagyis arra tesz kísérletet, hogy meghatározza a tudományos, illetve analitikus fogalomalkotás kritériumait. Ezek eredménye alapján a dolgozat a klasszikus parlamentarizmus fogalmát a törvényhozó és a végrehajtó hatalom meghatározott viszonyában határozza meg, amelynek legfőbb jellemzői

- az uralkodó végrehajtó hatalmának visszaszorulása és a kormány intézményének emancipálódása;

- a többségi elv és a kormány politikai felelősségének érvényesülése
- a népképviselői parlament és a választójog fokozatos kiszélesítése, valamint
- a pártkormányzás és a parlamenti váltógazdaság működése.

Amennyiben elfogadjuk, hogy a magyar kormányforma parlamentáris jellegének megítélésénél érdemes kiindulni a korabeli európai parlamentarizmus alapelveiből és legfontosabb működési sajátosságaiból, akkor egyfajta mércénk is van az értékeléshez.

Az általam javasolt parlamentarizmus-definíció első eleme az uralkodói jogkörre vonatkozott, amelynek kiszorulása a végrehajtó hatalom tényleges gyakorlásából a XIX. századi európai parlamentarizmus egyértelmű és alapvetően lényeges tendenciája volt. A parlamentáris kormányzás jellemzésére, illetve osztályozására szolgáló analitikus fogalom egyik legfőbb ismérve ezért az, hogy a végrehajtó hatalom tényleges gyakorlása kikerül az uralkodó kezéből, s azt a népképviselői törvényhozásnak politikai értelemben is felelős kormány gyakorolja. Ha az 1867 után Magyarországon elismert uralkodói jogköröket összehasonlítjuk a korszak európai alkotmányos és parlamentáris rendszereiben megszokott alkotmányos szabályokkal és konvenciókkal, a minden államra jellemző kisebb-nagyobb nemzeti sajátosságokat nem számítva arra a következtetésre juthatunk, hogy a dualizmus kori magyar közjogi szabályok csak alig tértek el más, akár nyugat-európai országokétól, beleértve azokat is, amelyek kormányzati rendszerét – tehát hasonló közjogi alapokon – általánosan parlamentárisnak tekintették és tekintik ma is. A valóságban a magyar uralkodó közjogi jogállása, s ezen alapuló tényleges szerepe az európai parlamentáris rendszerekben szokásosnál erősebb, illetve aktívabb volt.

Ami a többségi elvet és a kormány politikai felelősségének kérdését illeti, bemutattam, hogy azok a korabeli európai alkotmányokban nem nyertek kifejezett elismerést; kialakulásuk, fejlődésük a politikai és alkotmányos gyakorlat alapján történt, ám jogi intézményesítésük nélkül is a parlamentáris kormányzás alapvető jellemzőjévé váltak. Ezért nincs döntő jelentősége annak, hogy az 1848-as törvényhozás parlamentáris kormányzást hozott-e létre, vagy akart létrehozni, s annak sem, hogy a kiegyezés jogi megalapozása formális értelemben ugyancsak nem döntötte el ezt a kérdést. Lényegesebb volt, hogy Magyarországon – ellentétben valamennyi európai parlamentáris rendszerrel – nem fejlődött ki a kormány felelősségre vonásának módja, eszköze, sem a beiktatáshoz, sem a költségvetéshez, sem a kormány valamely más, lényeges javaslatához kötődő, a kormányt megbuktatni képes

szavazás, sem önálló bizalmatlansági indítvány formában. Ennél is komolyabb probléma volt, hogy a parlamenti bizalmatlanság kinyilvánítása nem, vagy nem feltétlenül vezetett a kormány távozásához, végül pedig, ha a kormány lemondása lett is a következménye, a többségi elv érvénye nem állt helyre mindaddig, amíg az uralkodó számára elfogadható jelöltet és kormányprogramot nem sikerült találni. Amint részletesen bemutattam, a hazai gyakorlatból leginkább szóba jöhető esetek értelmezése korántsem egyértelmű, az pedig egészen bizonyos, hogy nem vált bevett szokássá a kormány megbízatásának a parlamenti bizalomtól való függővé tétele.

A dualizmus kori magyar parlamentarizmus melletti legfőbb érv sokak számára a többségi elv szinte töretlen érvényesülése, hiszen évtizedeken keresztül az uralkodó mindig olyan kormányt nevezett ki, amelynek többsége volt a képviselőházban. Ám önmagában a többségi elv nem perdöntő ebben a kérdésben, mert az európai parlamentáris rendszerekben a többségi elvet a parlamenti váltógazdálkodás lehetősége, illetve érvényesülése emelte a parlamentarizmus ismervévé, s különböztette meg olyan országok közjogi rendszerétől, amelyekben erre nem volt lehetőség.

Magyarországon azonban a közös Monarchia változatlan formában való fenntartásának nagyon is valóságos és ténylegesen érvényesülő érdeke felülírta ennek formális lehetőségét, s vélt vagy valós okok alapján kizárta a választások útján – vagy akár belső parlamenti mozgások révén – való békés kormányváltás lehetőségét.

Összességében az állapítható meg, hogy a klasszikus parlamentarizmus ismérveinek többségét illetően a magyar kormányzati rendszer csak részben felelt meg azoknak a követelményeknek, amelyek a parlamentáris kormányzáshoz szükségesek. Tulajdonképpen a parlamentarizmus egyetlen alapvető feltétele sem érvényesült maradéktalanul, még ha a kormányzás külsőségei, folyamatossága kétségtelenül hasonlatossá tette a kontinens működő parlamentáris rendszereihez.

Mindazonáltal azt is tekintetbe kell vennünk, hogy ha a parlamentarizmus ezen elvei és intézményei gyakran csak korlátozott formában, csökevényesen alakultak is ki a dualizmus kori Magyarországon, mégiscsak jelentős szerepet játszottak az ország kormányzásában. A kormányformát ezért nem lehet egyszerűen alkotmányos monarchiának minősíteni, mert esetenként a parlamentáris kormányzás szabályai és elvei érvényesültek, még ha erre nem is volt semmilyen közjogi vagy politikai garancia. 1848-ban valóban létrejöttek egy későbbi

parlamentáris fejlődés legfontosabb feltételei, s az 1867. évi kiegyezéssel az alkotmányosság is helyreállt. A végrehajtó hatalom működésének számos külső jegye és belső folyamata hasonlatos volt az európai parlamentáris rendszerekhez. Az ország 1848-ban elképzelt kormányzati rendszere – akármit gondoltak vagy tudtak is az akkori törvényhozók a korabeli parlamentáris kormányzásról – európai viszonylatban is a legmodernebbek közé tartozott, 1867 után pedig azzal együtt is biztosította a – kor színvonalának megfelelő – békés és alkotmányos kereteket, hogy fejlődése nem teljesedett ki.

A közös Monarchia birodalmi érdekei, valamint a magyar politikai rendszer zárt jellege ugyanis megakasztották a parlamentarizmus kifejlődését, s a dualizmus általános válságának részeként a XIX. század végétől Magyarország közjogi, illetve kormányzati fejlődése megrekedt, illetve megmerevedett, ami később már a demokratikus fejlődést is gátolta.

Az Osztrák-Magyar Monarchia magyar felének kormányzati rendszere összességében valahol félúton elakadt az alkotmányos és a parlamentáris monarchia között, de nem azért, mert a XIX. századi európai parlamentarizmus fogalmát nem lehet konzekvens módon megadni, hanem a kormányzás közjogi szabályai, az uralkodói jogkör abszolutista vonásai, és a magyar pártrendszer torzulásai miatt. A sajátos magyar pszeudo-parlamentarizmus továbbfejlődését valójában jelentős mértékben akadályozták azok a körülmények az Ausztriával való államkapcsolatoktól a közjogi alapú pártrendszeren keresztül az erős uralkodói jogállásig, amelyeket a korabeli politikusok és közjogi írók oly előszeretettel neveztek magyar „sajátosságoknak”.

Ebben a tanulmányban több olyan tételt, állítást és értékelést kétségbe vonok, amelyek általánosan elterjedtek, sőt elfogadottnak számítanak a hazai politika- és jogtörténetben. Ezek részben vagy egészben közjogtörténeti újdonságoknak számítanak.

Az értekezésben azt állítom például, hogy az uralkodó ún. előszentesítési joga a közhiedelemmel szemben nem volt sem titkos, sem valamifajta új vagy speciálisan magyar intézmény; hogy a Khuen-Héderváry-kormányt 1903 szeptemberében, illetve a Fejérváry-kormányt 1905 júniusában nem buktatta meg bizalmatlansági indítvány, vagy hogy a kormányok azonosításának, elkülönítésének, illetve periodizációjának Magyarországon bevett módja pontatlan, következetlen, s ennél fogva helytelen – egyszerűen hibásan tartjuk számon az 1867 utáni kormányokat. A doktori értekezés célja mégsem bizonyos tabuk ledöntése volt, minthogy itt elsősorban bizonyos tények, folyamatok értékeléséről van szó. Ezért számomra

nem annak bizonyítása a lényeges, hogy az előszentesítési jog titkosságáról szóló állítás legenda, hanem az, hogy a kormányzati rendszer egyes elemeinek, összetevőinek, intézményeinek megítélése igazolható és tudományosan alátámasztható fogalmi és elemzési keretek között történjen.

A vállalkozás tudományos ambíciója ezért az volt, hogy a már meglévő álláspontok, meggyőződések mellé egy új megközelítési módot helyezzek, amelynek újdonsága elsősorban az általa adott fogalmi és elemzési keretekben, azaz érvelési módszerében áll.

IV. A témában közölt legfontosabb publikációim

- *A polgári alkotmányok kialakulásának vázlata. In: Mezey Barna (szerk.) Eckhart Ferenc Emlékkönyv. Budapest: Gondolat Kiadó, 2004.*
- *Functions of the National Assembly Within the Constitutional Tradition of Hungary. In: Márta Dezső (szerk.): Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae. Sectio Iuridica. Tomus XLVI. Budapest: Eötvös Loránd University, 2005.*
- *Mezey Barna, Szente Zoltán: Európai alkotmány- és parlamentarizmustörténet. Budapest: Osiris Kiadó, 2003.*
- *Európai alkotmány- és parlamentarizmustörténet, 1945–2005. Budapest: Osiris Kiadó, 2006.*
- *The Historic Origins of the National Assembly in Hungary. HISTORIA CONSTITUCIONAL, 2007. Vol. 8.*
- *A dualizmus kori Magyarország kormányformájának megítélése a korszak közjogtudományában. In: Bihari Mihály Patyi András (szerk.) Dr. Szalay Gyula tiszteletére, hatvanötödik születésnapjára. Győr: Széchenyi István Egyetem, 2010.*
- *Bevezetés a parlamenti jogba. Budapest: Atlantisz, 2010.*